

Єщенко Т. А.<https://orcid.org/0000-0002-3624-5072>

ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»

ТЕРМІНИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ЯК СКЛАДНИКИ БІОМЕДИЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті здійснено комплексний лінгвістичний аналіз термінів фізичної терапії та реабілітації як структурно-семантичних і функційно-комунікативних складників сучасного біомедичного дискурсу. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією медичної парадигми, переходом до біопсихосоціальної моделі охорони здоров'я та активною інтеграцією українського професійного мовлення у міжнародний науково-клінічний простір. Обґрунтовано, що терміни фізичної терапії та реабілітації функціонують не лише як номінативні одиниці терміносистеми, а як інструменти міждисциплінарної взаємодії, клінічної комунікації та людиноцентричного підходу до пацієнта.

У роботі окреслено місце реабілітаційної термінології в структурі біомедичного дискурсу, проаналізовано її міждисциплінарний характер, зумовлений помежів'ям медицини, фізичної терапії, ерготерапії, психології, соціальної роботи та мовної терапії. Здійснено класифікацію термінів за галузевою належністю, структурою, походженням і семантикою, виявлено продуктивні моделі термінотворення та способи адаптації іншомовних запозичень в українській фаховій мові. Особливу увагу приділено метафоричним і епонімним термінам, їхній когнітивній доцільності та нормативності у клінічній документації.

Проаналізовано типові семантичні неточності, кальки, зросійщені й застарілі одиниці та запропоновано нормативні варіанти відповідно до сучасних мовних, етичних і правових стандартів. Зроблено висновок, що системне впорядкування термінів фізичної терапії та реабілітації як складників біомедичного дискурсу є необхідною умовою уніфікації реабілітаційних протоколів, підвищення якості професійної комунікації та подальшого розвитку української біомедичної терміносистеми.

Ключові слова: фізична терапія, реабілітація, термінологія, терміносистема, біомедичний дискурс, міждисциплінарна комунікація, нормативність, людиноцентричний підхід.

Постановка проблеми. Сучасна українська терміносистема фізичної терапії та реабілітації формується в умовах інтенсивних суспільних, наукових і медичних трансформацій. Вона відображає зміну парадигм у медицині, перехід від суто біомедичної моделі до біопсихосоціальної, а також активну інтеграцію українського професійного мовлення у міжнародний науково-клінічний простір. У цих умовах терміни набувають не лише номінативної, а й комунікативно-прагматичної функції, стає інструментом взаємодії між фахівцем і пацієнтом, між різними галузями знання, між наукою й практикою. Проблемним залишається питання системного опису термінів фізичної терапії та реабілітації в межах біомедичного дискурсу з урахуванням їхньої концептуальної організації, когнітивних механізмів творення, дискурсивних умов функціонування та кореляції

з суміжними терміносистемами. Недостатньо дослідженими є процеси концептуальної метафоризації, полісемії та термінотворчої адаптації іншомовних одиниць, а також вплив клінічного, наукового й освітнього дискурсів на стабілізацію або варіативність термінів. Це зумовлює потребу комплексного лінгвістичного аналізу термінів фізичної терапії та реабілітації як складників біомедичного дискурсу з метою їх упорядкування, уніфікації та підвищення точності фахової комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе місце посідають праці, присвячені концептуально-термінологічному розмежуванню понять «фізична реабілітація» і «фізична терапія». У цьому контексті показовою є стаття А. Герцика [1], де проаналізовано міжнародні підходи до трактування зазначених термінів і про-

демонстровано їхню еволюцію в межах різних медико-соціальних моделей реабілітації. Автор аргументує необхідність гармонізації української терміносистеми з міжнародними стандартами, що є принципово важливим для формування єдиного біомедичного дискурсу. Аналогічну проблематику, але в освітньому вимірі, розкриває О. Дубогай [2], систематизуючи базові поняття здоров'язбереження та фізичної реабілітації й акцентуючи увагу на міждисциплінарному характері відповідної термінології. Вагомий блок становлять лінгвістичні дослідження термінології фізичної та медичної реабілітації. Так, у дисертаційному дослідженні Р. Коваль авторка здійснює порівняльно-типологічний аналіз французької та української терміносистем, виявляє спільні й відмінні номінативні моделі, семантичні зсуви та перекладні труднощі. У низці статей (2015; 2017; 2018; 2019) [3-8] послідовно розкриває структурні, словотвірні та функційні характеристики термінів реабілітації, зокрема аналізує топоніми в терміносистемі, польову структуру найменувань професій, структурні моделі термінів для позначення засобів і методів реабілітації, формулює основні вимоги до терміна реабілітації. Ці праці закладають лінгвістичне підґрунтя для осмислення термінів фізичної терапії як елементів спеціалізованого біомедичного дискурсу. Окрему групу становлять дослідження, присвячені проблемам перекладу та нормування термінології. Стаття Р. Коваль і О. Тиравської [5] висвітлює типові перекладацькі труднощі, пов'язані з полісемією, калькуванням та відсутністю усталених українських відповідників.

Значний внесок у розвиток галузевої терміносистеми роблять автори лексикографічних джерел. Навчальні посібники та словники (А. Кравченко [9]; О. Мерзлікіна, О. Гузій [10]; французько-український та українсько-французький словник за редакцією Р. Коваль та ін. [11]; термінологічний словник з фізичної терапії за ред. Д. Поповича [12]) фіксують стан термінології фізичної терапії та реабілітації на різних етапах її розвитку, відображають процеси унормування та спеціалізації лексики. Вони виконують не лише довідкову, а й дискурсивно-стандартизувальну функцію, забезпечують єдність професійного мовлення у сфері фізичної терапії та реабілітації. Новітні дослідження (М. Телеки, В. Синиця [14]; І. Філак [15]) репрезентують динамічні процеси словотвору та дидактичного засвоєння термінології. Аналіз словотвірного потенціалу термінів фізіотерапії засвідчує активне розширення термі-

носистеми, а педагогічні студії акцентують увагу на ролі мовної підготовки фахівців у формуванні професійної комунікативної компетентності. Якщо у проаналізованих вище працях увага переважно зосереджена на дефініціях і розмежуванні понять; структурно-словотвірних моделях; перекладних відповідниках і нормуванні, то у пропонуваній науковій статті пропонуємо перенести фокус дослідницької уваги з терміна як одиниці терміносистеми на термін як *складник біомедичного дискурсу*, тобто як засіб фахової взаємодії між лікарем, терапевтом, пацієнтом, науковцем. Це уможлиблює показати, що термін функціонує не ізольовано, а в межах інституційної, освітньої та клінічної комунікації. Також наше дослідження виконує інтегративну функцію, бо поєднує: термінознавчий підхід (аналіз структури, семантики, варіантності); дискурс-аналіз (урахування прагматичних, комунікативних і соціальних чинників); біомедичний контекст (нормативно-правові, клінічні та освітні тексти). Таким чином, ми розширюємо традиційно лінгвістичний аналіз термінології до рівня біомедичного дискурсу, де значення терміна зумовлене не лише дефініцією, а й сферою вживання та комунікативною метою.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний лінгвістичний аналіз термінів фізичної терапії та реабілітації як структурно-семантичних і функційно-комунікативних складників біомедичного дискурсу, з'ясування їх міждисциплінарної специфіки, походження, нормативності та ролі у формуванні сучасного професійного мовлення в умовах переходу до біопсихосоціальної моделі медицини.

Для досягнення поставленої мети в статті передбачено розв'язання таких **завдань**: 1) окреслити місце термінів фізичної терапії та реабілітації в системі сучасного біомедичного дискурсу; 2) проаналізувати галузеву структуру терміносистеми фізичної терапії та реабілітації з урахуванням її міждисциплінарного характеру; 3) здійснити класифікацію термінів за структурними, семантичними та етимологічними ознаками; 4) виявити продуктивні моделі термінотворення та способи адаптації іншомовних запозичень в українській фаховій мові; 5) дослідити функційно-комунікативний потенціал термінів у науковому, клінічному та реабілітаційному спілкуванні; 6) проаналізувати метафоричні й епонімні терміни з погляду їхньої когнітивної доцільності та нормативності; 7) визначити типові семантичні неточності, кальки та застарілі терміни й запропонувати нормативні відповідники; 8) з'ясувати

роль коректного терміновживання в забезпеченні ефективної міждисциплінарної взаємодії та людиноцентричного підходу до пацієнта; 9) окреслити перспективи подальшої уніфікації та розвитку української терміносистеми фізичної терапії та реабілітації.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах українська терміносистема фізичної терапії та реабілітації формується і функціонує в межах біомедичного дискурсу, що інтегрує медичні, біологічні, психологічні, соціальні та гуманітарні знання. Її характерними рисами є міжгалузевість лексем (спільні одиниці для медицини, фізичної терапії, психології, педагогіки, соціальної роботи), міжнародна уніфікація (латинські та англійські запозичення), активна адаптація новітніх понять відповідно до стандартів доказової медицини, а також нормативне впорядкування, пов'язане з діяльністю мультидисциплінарних реабілітаційних команд. Терміни з фізичної терапії та реабілітації описують методи відновлення функцій організму після хвороб чи травм і охоплюють як фізичну терапію (*ЛФК, масаж, механотерапія, фізіотерапевтичні процедури*), так і реабілітацію (відновлення рухової, функційної та соціальної здатності) та охоплюють ключові поняття, як-от *кінезотерапія* (лікування рухом) та *ерготерапія* (відновлення побутових навичок), що є основою повернення до повноцінного життя.

Терміни з фізичної терапії та реабілітації в біомедичному дискурсі виконують не лише номінативну, а й когнітивну та комунікативно-прагматичну функції, забезпечують концептуалізацію процесів відновлення, опис функційного стану пацієнта, планування втручань і міждисциплінарну взаємодію фахівців. Вони репрезентують цілісну модель людини як біопсихосоціального суб'єкта, що є методологічною основою сучасної реабілітаційної медицини.

Подальший аналіз терміносистеми фізичної терапії та реабілітації засвідчує її структурну та семантичну багатовимірність, притаманну саме біомедичному дискурсу, у якому поєднуються клінічні, наукові, освітні та нормативно-правові контексти мовлення. Класифікація термінів за галузевою належністю, структурою, походженням і семантикою демонструє, що реабілітаційна термінологія не є ізольованою, а функціонує як інтегрований сегмент сучасного біомедичного знання.

Ретельний аналіз терміносистеми фізичної терапії та реабілітації уможливив класифікувати терміни за галузевою належністю: 1) власне медичні терміни: *фармакотерапія, фізіотера-*

пія, ортезування, мануальна терапія, протезування, пелюдотерапія, електростимуляція, кріотерапія, тракційна терапія, медична реабілітація; 2) психологічні та психотерапевтичні: *когнітивно-поведінкова терапія, кризова інтервенція, експозиційна терапія, психоосвіта, психоемоційна регуляція, мотиваційне інтерв'ю, стрес-менеджмент, релаксаційні техніки, психологічна підтримка, психотерапевтичний альянс;* 3) власне фізичної терапії: *кінезіотерапія, мобілізація суглобів, фасилітація, пропріоцептивне тренування, функційне тренування, стабілізаційні вправи, сенсомоторна стимуляція, постуральний контроль, активна асистована рухова діяльність, тренування витривалості, корекція рухових патернів,* ерготерапевтичні: *адаптивні навички, діяльнісна участь, сенсорна інтеграція, самообслуговування, побутова активність, компенсаторні стратегії, адаптація середовища, тренування дрібної моторики, професійна реінтеграція, оцінка повсякденної активності;* 5) соціальної реабілітації: *ресоціалізація, соціальна участь, інклюзія, супервізія, соціальна підтримка, соціальна адаптація, супровід пацієнта, міждисциплінарна взаємодія, повернення до громади, соціальна реінтеграція, підтримане проживання;* 6) мовної терапії та логопедії: *дислалія, ринологія, дизартрія, брадилалія, аграматизм, алексія, аграфія, афонія, алалія, афазія, заїкання.*

За структурою терміни поділяємо на прості (*масаж, ортез, біль, стрес, протез, вправа, параліч, тонус, рефлекс, спазм*), складні (*нейро-розвитковий, функційно-зорієнтований, сегментарно-рефлекторний [масаж], апатико-абулічний [синдром], сенсомоторний, психоемоційний, апатико-абулічний, нейром'язовий, біопсихосоціальний, м'язово-скелетний, когнітивно-мовленнєвий*) і складені (*фізична терапія, лікувальна фізкультура, терапевтичний альянс, шкала функційної незалежності, протоколи реабілітаційної допомоги, медична реабілітація, функційний стан, якість життя, реабілітаційна програма, план втручання, оцінка функціонування, міждисциплінарна команда*).

За походженням домінують міжмовні запозичення (*реабілітація, гідромасаж, гіпоксія, гіподинамія, протокол, тренінг, релаксація, корекція, інтервенція, стимуляція, адаптація*), кальки (*поведінкова терапія, орієнтація на пацієнта, якість життя, функційна незалежність, руховий контроль, соціальна участь, міждисциплінарна команда, план втручання, оцінка ризиків, повернення до активності*), а також питоми українські

одиниці (відновлення, відбудова функцій, працездатність, опірність, втома, загартовування, запалення, руханка, забій, відлежина).

Семантично терміни типологізовані на процесуальні (реабілітація, інтервенція, корекція, мобілізація, активація, стимуляція, тренування, відновлення, адаптація, компенсація, реінтеграція), предметні та інструментальні (ортез, протез, тренажер, еспандер, балансувальна платформа, ходунки, м'яч для реабілітації, електростимулятор, фіксатор, терапевтична стрічка), оцінні та діагностичні (функційний стан, порушення функцій, адаптація, толерантність до навантаження, рівень активності, обмеження участі, руховий дефіцит, когнітивний стан, больовий синдром, якість життя, прогноз відновлення). Така багатовимірність засвідчує складну концептуальну організацію сучасного українськомовного реабілітаційного дискурсу.

Особливу увагу привертають терміни з метафоричною та епонімною основою. Метафоричність (кінська стопа, терапевтичне вікно, м'язова пам'ять, нейропластичність, руховий ланцюг, грудна жаба, заяча губа, баланс тіла, захисна реакція, руховий шаблон, центр ваги, функційний резерв) сприяє наочності й когнітивній доступності понять, але водночас потребує обережності у професійному вжитку, щоб уникнути надмірної образності у клінічній документації. Епонімні назви (рефлекс Моро, рефлекс Бабінського, рефлекс Переса, шкала Бартела, шкала Ашворта, тест Ромберга, синдром Броуна-Секара, шкала Глазго, метод Бобат, концепція Брунстрьом) є традиційними для медичної науки, проте сучасні міжнародні рекомендації дедалі частіше орієнтують на описові терміни, зрозуміліші для міждисциплінарної комунікації.

Продуктивними способами термінотворення залишаються основокладання та аббревіація (нейром'язовий, сенсомоторний, психоосвітний, UVЧ-терапія). Водночас важливу роль відіграє добір українськомовних відповідників до іншомовних одиниць: заїкання (логоневроз), осиплість (дисфонія), водолікування (бальнеотерапія), теплолікування (термотерапія), світлолікування (фототерапія). Такі відповідники дають змогу адаптувати професійне мовлення до рівня сприйняття пацієнта без втрати наукової точності.

Коректне терміновживання є критичним для клінічної та реабілітаційної практики, оскільки забезпечує точність діагностики, уніфікацію протоколів, ефективність міждисциплінарної взаємодії та юридичну визначеність медичної

документації. Неточне або кальковане слововживання може призводити до комунікативних збоїв і неправильного трактування функційного стану пацієнта.

Показовими є приклади семантичної неточності: нормативним є вживання прикметника *болючий* (а не *болісний*) у сполученні з фізичним болем: *болюча точка*, *болюча реакція*. Натомість *болісний* доречний у контексті психоемоційних переживань: *болісні спогади*. Аналогічно коректним є *відчуття руху*, а не *почуття руху*, оскільки йдеться про кінестетичне сприйняття, а не емоційний стан.

Окрему групу становлять зросійщені або застарілі терміни: *лікувальні грязі* → *пелоїди / лікувальне болото*; *грязелікування* → *пелоїдне лікування*; *реабілітаційне відділення* → *реабілітаційний відділ*; *зарядка* → *руханка*; *ушиб* → *забій*; *порок* → *вада*; *пролежень* → *відлежина*; *плоскостоп'я* → *плоскостопість*. У професійному мовленні доцільно вживати: *функційний стан*, *функційні можливості*, *функційна діагностика* замість калькованих форм з компонентом функціональний.

Критичного переосмислення потребує й радянська термінологічна спадщина: *дебільність* → *легкий інтелектуальний розлад*; *обслуговування інвалідів* → *підтримка осіб з порушеннями функціонування*; *лікар ЛФК* → *лікар фізичної та реабілітаційної медицини*; *інструктор ЛФК* → *фізичний терапевт або помічник фізичного терапевта*. Такі заміни відповідають сучасним нормативним, етичним і правовим стандартам.

Етичний вимір терміновживання є невід'ємним складником сучасного реабілітаційного дискурсу. Уживання людиноцентричних формулювань (*людина з інвалідністю*, *пацієнт*) сприяє зниженню стигматизації та формуванню партнерських відносин між фахівцем і пацієнтом, що є ключовим чинником ефективної реабілітації.

Висновки. Отже, українська терміносистема фізичної терапії та реабілітації є динамічним і багаторівневим утворенням, що функціонує як складник сучасного біомедичного дискурсу. Вона поєднує міжнародні стандарти доказової медицини, національні мовні ресурси та людиноцентричну парадигму охорони здоров'я, відображає міждисциплінарний характер реабілітаційної практики.

Аналіз засвідчив, що терміни фізичної терапії та реабілітації не лише фіксують спеціальні поняття, а й формують дискурсивні моделі осмислення функціонування, відновлення та якості життя

людини. Саме в межах біомедичного дискурсу відбувається їхня семантична стабілізація, нормативне унормування та етичне переосмислення.

Подальший розвиток цієї терміносистеми потребує системної лінгвістичної рефлексії, уніфі-

кації терміновживання, критичного добору запозичень і оновлення лексикографічних ресурсів, що сприятиме підвищенню точності професійної комунікації та ефективності наукового, клінічного й освітнього біомедичного дискурсу загалом.

Список літератури:

1. Герцик А. Міжнародне трактування термінів «фізична реабілітація» та «фізична терапія». *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. №4. С. 35–38. URL: <https://tmfv.com.ua/journal/article/view/618/606>.
2. Дубогай О. Основні поняття й терміни здоров'язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2011. 296 с.
3. Коваль Р. Терміни на позначення понять фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.17 – порівняльно-історичне та типологічне мовознавство. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 21 с.
4. Коваль Р. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Одеса. 2015; 15.(Т. 2). С. 58–60.
5. Коваль Р., Тиравська О. Проблеми перекладу термінології реабілітації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2017. № 869. С. 39–45.
6. Коваль Р. Вимоги до терміна реабілітації. *Contemporary issues in philological sciences: experience of scholars and educationalists of Poland and Ukraine: Conference Proceedings (Lublin, 28–29 April, 2017)*. Lublin, 2017. P. 91–94.
7. Коваль Р. Польова структура термінології реабілітації (на прикладі найменувань професій галузі у французькій та українській мовах). *Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International Multidisciplinary Conference (Wolomin, 19–20 October 2018)*. Wolomin, Republic of Poland: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2018. Vol. 3. P. 169–172.
8. Коваль Р. С. Структурні моделі термінів для найменування засобів та методів реабілітації у французькій та українській мовах. *Молодий вчений*. 2019. № 4. С. 101–104.
9. Кравченко А. Медико-біологічна та реабілітаційна термінологія для студентів спеціальностей «Фізична реабілітація», «Фізична культура». Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка. 2002 212 с.
10. Мерзлікіна О., Гузій О. Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації. Львів, 2002. 48 с.
11. Помірко, Р., Коваль, Р., Романчук, О., Тиравська, О.. Французько-український та українсько-французький словник термінології фізичної та реабілітаційної медицини. Львів: ТОВ «Галицька видавнича спілка», 236 с.
12. Попович Д. Термінологічний словник з фізичної терапії / Д. Попович, В. Бондарчук, Н. Владимірова, Терноп. нац. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль: ТНМУ: Укрмедкнига, 2024. 75 с.
13. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я (Терміни в документі). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/1053-20>.
14. Телеки М., Синиця В. Словотвірний потенціал термінів фізіотерапії як складової фізичної реабілітації. *Folium* № 6 (2025). С. 196–202. DOI: <https://doi.org/10.32782/folium/2025.6.27>
15. Філак І. Педагогічні методи опанування термінології фізичної терапії, реабілітації під час викладання курсу ділової української мови. *Україна. Здоров'я нації*. 2023. № 2 (72). С. 48–52.

Yeshchenko T. A. TERMS OF PHYSICAL THERAPY AND REHABILITATION AS COMPONENTS OF BIOMEDICAL DISCOURSE

The article presents a comprehensive linguistic analysis of the terms of physical therapy and rehabilitation as structural-semantic and functional-communicative components of contemporary biomedical discourse. The relevance of the study is determined by the transformation of the medical paradigm, the shift towards a biopsychosocial model of healthcare, and the integration of Ukrainian professional language into the international scientific and clinical space. It is argued that the terminology of physical therapy and rehabilitation functions not only as a nominative subsystem, but also as a key instrument of interdisciplinary interaction, clinical communication, and person-centered care.

The study defines the place of rehabilitation terminology within biomedical discourse and emphasizes its interdisciplinary nature formed at the intersection of medicine, physical therapy, occupational therapy, psychology, social work, and speech and language therapy. The terms are classified according to field affiliation, structural features, origin, and semantics, which reveals the multidimensional conceptual organization

of rehabilitation discourse. Productive models of term formation and mechanisms of adapting borrowings into Ukrainian professional language are identified. Special attention is paid to metaphorical and eponymous terms, their cognitive potential, and the appropriateness of their use in clinical documentation.

The paper also examines typical semantic inaccuracies, loan translations, Russified and outdated terms, proposing normative equivalents in accordance with modern linguistic, ethical, and legal standards. The conclusions substantiate that systematic regulation and unification of physical therapy and rehabilitation terminology as a component of biomedical discourse are essential for the standardization of rehabilitation protocols, improvement of professional communication, and further development of the Ukrainian biomedical terminology system.

Keywords: *physical therapy, rehabilitation, terminology, terminological system, biomedical discourse, interdisciplinary communication, terminological normativity, person-centered approach.*

Дата першого надходження статті до видання: 01.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026